

**TALABA-QIZLARDA LIDERLIK SIFATLARINI
RIVOJLANTIRISHNING ZAMONAVIY MASALALARI:
XALQARO TAJRIBA**

Djabbarova Nilufar Baxtiyarovna

Urganch RANCH texnologiya universiteti o'qituvchisi

**СОВРЕМЕННЫЕ ВОПРОСЫ РАЗВИТИЯ
ЛИДЕРСКИХ КАЧЕСТВ У СТУДЕНТОВ:
МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ**

Джаббарова Нилуфар Бахтияровна

*преподаватель Технологического университета РАНЧ,
Ургенч*

**MODERN ISSUES OF DEVELOPMENT OF
LEADERSHIP QUALITIES IN FEMALE STUDENTS:
INTERNATIONAL EXPERIENCE**

Dzhabbarova Nilufar Bakhtiyarovna

Urganch is a teacher at RANCH University of Technology

[https://orcid.org/
0200-0044-0022-0423](https://orcid.org/0200-0044-0022-0423)
nilush-90@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy jamiyatda talaba-qizlarda liderlik sifatlarini rivojlantirishning muhimligi va bu jarayonda duch keladigan muammolar hamda ularning yechimlari tahlil qilinadi. Shuningdek, zamonaviy ta'lim metodologiyalari, xalqaro hamkorlik dasturlari, mentorlik va tarmoqlanish kabi amaliy yechimlar orqali qanday qilib qizlarning liderlik salohiyatini oshirish mumkinligi ko'rsatib beriladi.

Kalit so'zlar: liderlik, talaba-qizlar, gender tenglik, ta'lim metodologiyalari, madaniy va ijtimoiy stereotiplar, xalqaro hamkorlik, mentorlik dasturlari, inkluziv ta'lim.

Аннотация: В данной статье анализируется важность развития лидерских качеств у студенток в современном обществе, а также проблемы, возникающие в этом процессе, и пути их решения. Также будет показано, как повысить лидерский потенциал девушек с помощью практических решений, таких как современные образовательные методики, программы международного сотрудничества, наставничество и налаживание связей.

Ключевые слова: лидерство, студентки, гендерное равенство, образовательные методики, культурные и социальные стереотипы, международное сотрудничество, программы наставничества, программы инклюзивного образования.

Abstract: This article analyzes the importance of developing leadership qualities in female students in modern society and the problems encountered in this process and their solutions. Also, it will be shown how to increase the leadership potential of girls through practical solutions such as modern educational methodologies, international cooperation programs, mentoring and networking.

Key words: leadership, female students, gender equality, educational methodologies, cultural and social stereotypes, international cooperation, mentoring programs, inclusive education programs.

Kirish. Zamonaviy davrda dunyo miqyosida yoshlarda liderlik qobiliyatlarini rivojlantirish, ayniqsa talaba-qizlar faoliyatida muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shuningdek uning ilmiy-pedagogik asoslarini xususan, talaba-qizlarda liderlik sifatlarini rivojlantirishning zamonaviy masalalari va ularni hal qilish yo'llarini tahlil qilish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Aynan o'zbek jamiyatida ham, gender tengligi va inkluzivlikni ilgari surishda talaba-qizlarning liderlik qobiliyatlarining rivojlanish ayollarni jamiyatdagi faolligini begilovchi muhim omil deb belgilanmoqda.

Globalashayotgan dunyoda xotin-qizlarning ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy jarayonlardagi ishtiroki tobora oshib borayotgan bir vaqtda hali ham ko'plab madaniy va ijtimoiy to'siqlar, ta'lim tizimidagi kamchiliklar va boshqa cheklovlar tufayli talaba-qizlarning to'laqonli liderlik salohiyatini namoyon qilishiga to'sqinlik qilayotganligi bu muammoni ilmiy-metodologik tahlil qilish muammolar va ularni yechimlarini olib chiqishni muhim vazifaga aylantirmoqda.

Aynan zamonaviy davrda talaba qizlarda liderlik sifatlarini shakllantirishga ta'sir qiluvchi qobiliyatlarini rivojlantirishga ta'sir qiluvchi asosiy omillar va to'siqlari hamda, yangi pedagogik yondashuvlar va texnologiyalar yordamida qanday qilib talaba-qizlarni muvaffaqiyatli liderlarga aylantirish mumkin, bu boradagi O'zbekiston va boshqa mamlakatlardagi amaliyotlar va tajribalar tahlili tadqiqotimizni asosini tashkil qiladi.

Adabiyotlar tahlili. Liderlik, "tashkilot yoki jamoat ichida boshqalar tomonidan tan olingan va qabul qilingan ta'sir o'tkazish qobiliyatidir" [1]. Peter G.Northouse liderlikni "guruh maqsadlarini amalga oshirish uchun boshqalarni ko'ndirish orqali bajariladigan jarayon"[2] sifatida ta'riflaydi. Bu ta'rif liderlikning ko'p qirrali tabiatini o'zida aks ettiradi va liderlik qobiliyatlarini rivojlantirishning muhimligini ta'kidlaydi. Shu bilan birga, liderlik ko'nikmalari turli vaziyatlar va muhitga moslashuvchan bo'lishi kerakligini ham ko'rsatadi.

Gender va liderlik o'rtasidagi munosabat ko'p yillardan beri tadqiqotlarning diqqat markazida bo'lib kelgan. Xotin-qizlar ko'pincha transformatsion liderlik uslubini qo'llaydilar, bu uslub o'zgaruvchan va moslashuvchan yondashuvlarni o'z ichiga oladi. Eagly va Carli o'zlarining "Leadership and gender" maqolasida

"ayollar va erkaklar liderlik uslublari o'rtasidagi farqlarni, xususan, ayollarning hamkorlikka asoslangan yondashuvini" [3] ta'kidlashadi. Ular ayollarning ko'pincha jamoaviy va inklyuziv liderlik yondashuvini qo'llashini, bu esa ularga turli xil jamoalarda samarali rahbarlik qilishga imkon berishini ko'rsatadi.

Xotin-qizlarning liderlikdagi o'rni xalqaro miqyosda keng ko'lamlari tadqiqotlarni talab qiladi. Jumladan, Dunyo iqtisodiy forumining hisoboti "gender tenglik va ayollarning liderlik lavozimlaridagi ishtirokini"[4] tahlil qiladi. Ayollarning global iqtisodiyotdagi rol oshib borayotganiga qaramay, hali ham ko'plab mamlakatlarda liderlik lavozimlarida jiddiy tafovutlar mavjudligi ko'rsatilgan. Shuningdek, UNESCO va boshqa xalqaro tashkilotlar "ayollarni ta'lim va siyosat sohalarida qo'llab-quvvatlash bo'yicha"[5] dasturlar orqali gender tenglikni ilgari surishga urinishmoqda, bu esa xotin-qizlarning liderlik salohiyatini yuksaltirishga yordam beradi.

Liderlikni rivojlantirish bo'yicha nazariy modellarni amaliyotga tadqiqot etish talaba-qizlar uchun alohida ahamiyat kasb etadi. Masalan, Kouzes va Posner (2012) o'zlarining "The Leadership Challenge" kitobida "liderlik qobiliyatlarini rivojlantirish uchun besh asosiy amaliyotni taqdim etishadi: kelajakni tasavvur qilish, boshqalarni ishonitirish, muammolarni hal qilish, jamoani ilhomlantirish, va natijalarni baholash" [6]. Ushbu amaliyotlar orqali talaba-qizlar o'z liderlik uslublarini shakllantirishda va mavjud qobiliyatlarni mustahkamlashda foydalanishi mumkin.

Tadqiqot metodologiyasi. Taraqqiy etgan bugungi davrda xotin-qizlarning liderligini shakllantirishga turli omillar ta'sir qilmoqda. Ulardan biri-gender stereotiplaridir. Gender stereotiplari, jamiyatning ma'lum bir jinsga oid qarashlarini va an'analarni ifodalaydigan umumlashtirilgan va ko'pincha asossiz fikrlardir. Ular, odamlar o'rtasidagi biologik farqlarni asos qilib olib, jinsiy xususiyatlar va imkoniyatlar haqida qat'iy tasavvurlar shakllantiradi va shu bilan birga shaxsiy qobiliyatlar va individual xususiyatlarni e'tiborsiz qoldiradi. Psixologiya va sotsiologiya sohalarida gender stereotiplari, odamlar o'rtasidagi ijtimoiy va psixologik munosabatlarni shakllantiruvchi asosiy omillar sifatida ko'rib

chiqiladi. Ushbu stereotiplar shaxslarning o'zini tutishiga, kasbiy tanlovlariga va ijtimoiy aloqalariga ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, gender stereotiplari ta'lim, ish joyi kabi sohalarda gender tengsizligini kuchaytirishi mumkin. Jamiyatning turli qatlamlarida mavjud bo'lgan bu stereotiplar, qizlarning liderlik lavozimlariga intilishlarini cheklashi mumkin. Masalan, Ayoub and Payne tadqiqotlarida ko'rsatilishicha, "ayollar odatda erkaklarga qaraganda kamroq rahbarlik lavozimlariga tavsiya etiladi, bu esa gender stereotiplarining chuqur ildiz otganligidan dalolat beradi"[7]. Ushbu muammo o'z navbatida, qizlarni rahbarlik qobiliyatlarini to'liq namoyon qilishlaridan to'sqinlik qiladi.

Ta'lim tizimi talaba-qizlarning liderlik qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Darsliklar, o'qitish metodlari va ta'lim dasturlarining tuzilishi qizlarning liderlik sifatlarini shakllantirishda katta ahamiyatga ega. J.Olive [8] o'z tadqiqotlarida ta'lim muassasalarida jinsiy tenglikka asoslangan o'qitish metodlarining talaba-qizlarning o'ziga ishonchini oshirishda qanday muhim rol o'ynashi mumkinligini ta'kidlaydilar. Ular ta'lim tizimi orqali taqdim etiladigan qo'llab-quvvatlovchi muhitning qizlarning liderlik sifatlarini mustahkamlashga qanchalik yordam berishini qayd etadilar.

Iqtisodiy va ijtimoiy cheklovlar ham talaba-qizlarning liderlik qobiliyatlarini rivojlantirishga ta'sir qiluvchi muhim omillar qatoriga kiradi. Bu cheklovlar orasida moliyaviy qiyinchiliklar, ijtimoiy qarshiliklar va ta'lim olish imkoniyatlarining cheklanganligi mavjud. C.Johnson o'z tadqiqotlarida, "iqtisodiy qiyinchiliklar tufayli ko'plab talaba-qizlar o'z liderlik qobiliyatlarini to'liq rivojlantira olmasliklarini ko'rsatib beradilar" [9]. Ular, qizlarning liderlikka oid tayyorgarlik dasturlariga qatnasha olish imkoniyatlarining cheklanganligi ularning kelajakdagi kasbiy faoliyatlariga salbiy ta'sir ko'rsatishini ta'kidlaydilar.

Bu tadqiqotda ko'rib chiqilgan omillar, talaba-qizlarda liderlik sifatlarini rivojlantirish masalasida jiddiy qarorlar qabul qilinishini talab qiladi. Gender stereotiplari, ta'lim tizimi va iqtisodiy cheklovlar kabi omillar bu jarayonda muhim rol o'ynaydi. Shu sababli ushbu omillarni hisobga olgan holda, ta'lim muassasalari va jamiyat

bu muammolarga yechim topish yo'llarini izlashlari zarur.

Shuningdek, talaba-qizlarda liderlik sifatlarini rivojlantirish sohasida xalqaro tajribalar va zamonaviy pedagogik yondashuvlar, global miqyosda qo'llanilayotgan samarali usullar va strategiyalarni o'z ichiga oladi. Bu qismda, turli mamlakatlardan olingan misollar orqali qanday qilib talaba-qizlar uchun liderlik dasturlari samarali amalga oshirilayotgani va texnologiya qanday qilib bu jarayonni qo'llab-quvvatlayotgani tahlil qilinadi. Xalqaro miqyosda ko'plab universitetlar va tashkilotlar talaba-qizlarni liderlikka tayyorlash uchun turli yondashuvlardan foydalanadi. Masalan, Harvard Universiteti qoshidagi "Ayollar va davlat siyosati dasturi" ayollarni siyosiy va ijtimoiy jarayonlarda faol ishtirok etishga tayyorlaydi. Dastur "qizlarga nafaqat zarur bilimlarni beradi, balki ularni jamiyatdagi muhim lavozimlarga tayyorlaydi" [10]. Bundan tashqari, zamonaviy texnologiyalar va virtual ta'lim platformalari, talaba-qizlarning o'z bilimlarini mustaqil ravishda oshirishlariga imkon beradi. Coursera va EdX kabi ta'lim platformalari orqali taqdim etiladigan kurslar, qizlarni turli sohalarda bilim va ko'nikmalarni rivojlantirishga undaydi. Ushbu platformalar orqali o'tkaziladigan virtual liderlik kurslari, talabalarga haqiqiy hayotiy vaziyatlarni model qilish va ularni boshqarish qobiliyatlarini sinovdan o'tkazish imkoniyatini beradi"[11]. Xalqaro tajribalar shuni ko'rsatadiki, texnologiya va mentorlikning integratsiyasi, talaba-qizlarning liderlik qobiliyatlarini rivojlantirishda katta yutuqlarga erishishda muhim omil hisoblanadi. Ushbu yondashuvlar nafaqat bilim va ko'nikmalarni oshirishga yordam beradi, balki talaba-qizlarning ijtimoiy mas'uliyatini va jamoaviy ishlash qobiliyatini ham rivojlantiradi. Shunday qilib, xalqaro miqyosda qo'llanilayotgan ushbu samarali strategiyalar, talaba-qizlarni kelajakdagi muvaffaqiyatli liderlarga aylantirishda asosiy rol o'ynaydi.

Kelajakda talaba-qizlarda liderlik sifatlarini rivojlantirishning samarador usullarini ishlab chiqishda qo'llanilishi mumkin. Interdisiplinar yondashuvlar orqali ta'lim dasturlarini ishlab chiqish va xalqaro hamkorlik dasturlarini kuchaytirish orqali talaba-qizlarning global

miqyosda tajriba orttirishlari va liderlik qobiliyatlarini rivojlantirishlari mumkin.

Xulosa qilib aytganda, talaba-qizlarda liderlik sifatlarini rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilayotgan zamonaviy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bu jarayon nafaqat ta'lim muassasalarida, balki kengroq jamiyat miqyosida ham gender tengligi va inkluzivlikni targ'ib qilish orqali amalga oshirilishi kerak. Bu borada amalga oshirilayotgan sa'y-harakatlar nafaqat talaba-qizlarni, balki butun jamiyatni rivojlantirishga xizmat qiladi. Talaba-qizlarni liderlikka tayyorlashda ta'lim muassasalari, jamiyat va davlat organlarining roli muhimdir. Ta'lim muassasalari, jumladan oliy o'quv yurtlari, gender stereotiplariga qarshi kurashish, teng imkoniyatlar yaratish va liderlik ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan dasturlarni ishlab chiqish va amalga oshirish orqali muhim rol o'ynaydi. Ushbu dasturlar orqali talaba-qizlar o'z liderlik qobiliyatlarini rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'lishadi, bu esa ularni turli sohalarda muvaffaqiyatli faoliyat yuritishga tayyorlaydi.

ADABIYOTLAR (ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES):

1. Northouse P. G. Leadership: Theory and practice. -Sage, 1999.
2. Carli L. L., Eagly A. H. Gender and leadership //The Sage handbook of leadership.- 2011. 103-117.
3. Sharma R. R., Chawla S., Karam C. M. Global gender gap index: world economic forum

perspective //Handbook on diversity and inclusion indices. – Edward Elgar Publishing, 2021.- C. 150-163.

4. Grady M. L., Curley V. R., LaCost B. Women leaders tell their stories. - 2008.

5. Ayoub F. A. Using Short-Term Mission Trips in the US to Engage Unreached People Groups. – Trinity International University, 2017.

6. Olive J. K. et al. Demographic landscape of cardiothoracic surgeons and residents at United States training programs //The Annals of Thoracic Surgery. – 2022. – T. 114. – №. 1. – C. 108-114.

7. Johnson C. Gender, legitimate authority, and leader-subordinate conversations //American sociological review. – 1994. – C. 122-135.

8. Jamieson K. H. Beyond the double bind: Women and leadership. – Oxford University Press, USA, 1995.

9. Frick D. M. Robert K. Greenleaf: A life of servant leadership. – Berrett-Koehler Publishers, 2004.

10. Gilligan C. Joining the resistance: Psychology, politics, girls and women //Women beyond Freud: New concepts of feminine psychology. – Routledge, 2013. – C. 99-146.

11. Barendsen L., Gardner H. The three elements of good leadership in rapidly changing times //Leadership in sozialen Organisationen. – 2009. – C. 245-253.

